

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԱՆԵ ՄԱՐԳՍՅԱՆ

Կ. Ֆ. ԼԵՄԱՆ-ՀԱՌՈՒՊՏԻ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ ՎԱՆԻ
ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱՎՈՐՄԱՆ ԽՆԴՐԻ ՇՈՒՐՁ 3

ՎԱՀԱՆ ՏԵՐ-ՂԵՎՈՆԴՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ
ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ XII ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻՆ
(ըստ հայ-հոռմեական 1199 թ.
բանակցությունների վավերագրերի) 19

ԱՐԴԻՇՏԻ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՏԱՐՈՆԻ ԳԱՎԱՌԻ ՊԱՏԿԱՆԵԼՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՁ
(VIII Դ. ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԵՍ – IX Դ. ՄԿԻՋԲ) 41

ՄԱՐԻԱՄ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ԽԱՌՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ (IX–XI ԴԴ.) 52

ՀԱԿՈԲ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԲՈՆԱԳԱՂԹԵՐՆ ՈՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԵՐԸ ԿԱՐՍԻ ՆԱՀԱՆԳԻՑ
ԹՈՒՐԲ-ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ
(1512–1639 թթ.) 64

ՀԱՄՄԻԿ ԱՄԻՐՋԱՆՅԱՆ

ՀՈՎՍԵՓ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՐԴՈՒԹՅԱՆԻ ԴԵՐԸ ՀԱՅ-
ՌՈՒՄ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԱՌՆՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ
(XVIII Դ. ՎԵՐՁ) 78

ԿԱՐՈ ՏԱՄԽԱՐՅԱՆ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ԵՎ ՇՐՋԱԿԱՑՔԻ ՀԱՅ
ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ XIX ԴԱՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԵՍԻՆ 90

ԳԱՐԵՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՀԱՅԵՐԻ ՏԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ԹՈՒՐԲԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 1894–1922 ԹԹ. (ռուս.) 101

ՔԱՆԱՔԱՐԱ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

ԽՈՐԵՆ ՍՈՒՐԱԴԲԵԿՅԱՆԸ ՆՈՐ ԲԱՅԱԶԵՏԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳԻՉ (1901–1909 ԹԹ.) 120

ՄԱՐԻԱՄ ՀԱԿՈՐՅԱՆ

ՀՅԴ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ ԵՎ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՅՈՒՄ 129

ԱՇԽԵՆ ԲԱՍԵՆՅԱՆ

ՀԱՅ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ՕՍՄԱՆՅԱՆ
ԲԱՆԱԿՈՒՄ (1914–1916 ԹԹ.) 147

ԳԱՅԱՆԵ ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՏՊԱՐԱՆԻ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 1918–1920 ԹԹ. 164

ԱՆՆԱ ՍՍԱՏՐՅԱՆ

ԼՈՌՈՒ ԶԵԶՈՔ ԳՈՏՈՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
(1919–1920 ԹԹ.) 173

ՀԱՍՈ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ, ԳԱԳԻԿ ԺԱՍՀԱՐՅԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՕՐԵԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԼԵՌ ԿԱՄՄԱՐԻ «ԿՐՈՆՆԵՐԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ» ԵՎ «ՍԱԲՈՏԱԺ» ՖԵԼԻԵՏՈՆՆԵՐՈՒՄ 186

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

«ՍՄԵՆՈՎԵՒԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ» ԴՐՍԵՎՈՐՈՒՄԸ ՀԱՅ
ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵԶ 199

ՌՈՒՔԵՆ ՄԻՂՁԱՌԱՅԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԶԱՅ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԱՆ
ԿԱՂԱՊԱՐՆԵՐԻ ԶԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ 215

ՆԱՐԻՆԵ ՄՈՎՍԵՍՅԱՆ

1920 թ. ԹՈՒՐԳ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՏՄԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ ԸՍՏ 2. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆՈՒ
«ՀՅ.ԴԱՇՆԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆԵԼԻՔ ԶՈՒՆԻ ԱՅԼԵՒՍ»
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅԱՆ 227

ՀԱՄՈ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԼԱՎԼԻՏԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ 241

ՌՈՒՔԵՆ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՀԱՅ-ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
1992-2011 թթ. 253

ՎԱԼՅԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՄԻԳՐԱՑԻՈՆ ՈԼՈՐՏԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԵՎ ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ 272

ՄՅԱՄՆԻԿ ԵՍՈՅԱՆ

ԵԳԻՊՏԱԶԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒՄԸ «ԱՐԵՎ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ ԱՐԱԲԵՐԵՆ
ՀԱՎԵԼՎԱԾՈՒՄ 284

ԼԻԼԻԹ ՉԱՔԱՐՅԱՆ

ԲԱՐԵՓՈՒՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ
2005-2015 թթ. 297

СОДЕРЖАНИЕ

ВАГЕ САРГСЯН

КОНЦЕПЦИЯ К. Ф. ЛЕМАНА-ХАУПТА ПО ВОПРОСУ
ФОРМИРОВАНИЯ ВАНСКОГО ЦАРСТВА 3

ВААН ТЕР-ГЕВОНДЯН

ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ В СТРАНАХ ВОСТОЧНОГО
СРЕДИЗЕМНОМОРЬЯ В КОНЦЕ XII ВЕКА (ПО ДОКУМЕНТАМ
АРМЯНО-РИМСКИХ ПЕРЕГОВОРОВ 1199 Г.) 19

АРГИШТИ ВАРДАНЯН

К ВОПРОСУ О ПРИНАДЛЕЖНОСТИ КАНТОН ТАРОНА
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА VIII ВЕКА – НАЧАЛО IX ВЕКА) 41

МАРИАМ ГРИГОРЯН

СМЕШАННЫЕ БРАКИ В СРЕДНЕВЕКОВОЙ АРМЕНИИ
(IX–XI ВВ.) 52

АКОП МУРАДЯН

НАСИЛЬСТВЕННЫЕ ПЕРЕСЕЛЕНИЯ И ЭМИГРАЦИЯ ИЗ
КАРСКОЙ ГУБЕРНИИ В ПЕРИОД
ТУРЕЦКО-ПЕРСИДСКИХ ВОЙН (1512–1639 ГГ.) 64

АСМИК АМИРДЖАНЯН

РОЛЬ ИОСИФА АРГУТЯНА В АРМЯНО-ГРУЗИНО-РУССКИХ
ОТНОШЕНИЯХ (КОНЕЦ XVIII В.) 78

КАРО ЖАМХАРЯН

АРМЯНСКИЕ ЕВАНГЕЛИСТЫ АЛЕКСАНДРОПОЛЯ И
ОКРЕСТНОСТЕЙ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX-ОГО ВЕКА 90

КАРЕН ХАЧАТРЯН

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ В ТУРЕЦКОЙ ПОЛИТИКЕ
ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ГЕНОЦИДА АРМЯН В 1894–1922 ГГ. 101

КАНАКАРА АЙРАПЕТЯН

ХОРЕН МУРАДБЕКЯН – БЛАГОСТРОИТЕЛЬ ЦЕРКВЕЙ НОР
БАЯЗЕТА В 1901–1909 ГГ. 120

МАРИАМ АКОПЯН

СОЗДАНИЕ ВОЕННОЙ ШКОЛЫ АРФ ДАШНАКЦУТЮН И ЕЕ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В БОЛГАРИИ 129

АШХЕН БАСЕНЦЯН

ПОЛОЖЕНИЕ АРМЯНСКИХ СОЛДАТ В ОСМАНСКОЙ
АРМИИ (1914–1916 ГГ.) 147

ГАЯНЕ КАЗАРЯН

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТИПОГРАФИИ ПЕРВОПРЕСТОЛЬНОГО
СВЯТОГО ЭЧМИАДЗИНА В 1918–1920 ГГ. 164

АННА АСАТРЯН

МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ В ЛОРИЙСКОЙ
НЕЙТРАЛЬНОЙ ЗОНЕ (1919–1920 ГГ.) 173

АМО СУКИАСЯН, ГАГИК ЖАМГАРЯН

ОЧЕРКИ ПОВСЕДНЕВНОСТИ СОВЕТСКОЙ АРМЕНИИ В
ФЕЛЬЕТОНАХ ЛЕР КАМСАРА “ИСТОРИЯ РЕЛИГИЙ” И
“САБОТАЖ” 186

ХАЧАТУР СТЕПАНЯН

ПРОЯВЛЕНИЕ “СМЕНОВЕХОВСТВА” В
АРМЯНСКОЙ РЕАЛЬНОСТИ 199

РУБЕН МИРЗАХАНИЯН

ПЕРВЫЕ ШАГИ ФОРМИРОВАНИЯ ТЕОРИТИЧЕСКИХ
ШТАМПОВ СОВЕТСКОЙ АРМЯНСКОЙ
ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКИ 215

НАРИНЕ МОВСЕСЯН

ОЦЕНКА ТУРЕЦКО-АРМЯНСКОЙ ВОЙНЫ 1920 Г. В
ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКЕ ПО РАБОТЕ О. КАЧАЗНУНИ "АРФ
ДАШНАКЦУТЮН БОЛЬШЕ НЕЧЕГО ДЕЛАТЬ" 227

АМО СУКИАСЯН

СОЗДАНИЕ ГЛАВЛИТА СОВЕТСКОЙ АРМЕНИИ 241

РУБЕН КАРАПЕТЯН

АРМЯНО-ЕГИПЕТСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В 1992–2011 ГГ. 253

ВАЛЯ МАРТИРОСЯН

ПРОБЛЕМЫ МИГРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ И
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ
ПО МИГРАЦИИ 272

МЯСНИК ЕСОЯН

ОСВЕЩЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АРМЯНСКОЙ ОБЩИНЫ
ЕГИПТА В АРАБСКОМ ПРИЛОЖЕНИИ ГАЗЕТЫ "АРЕВ" 284

ЛИЛИТ ЗАКАРЯН

РЕФОРМЫ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ В
2005–2015 ГГ. 297

CONTENTS

VAHE SARGSYAN

- THE CONCEPT OF C. F. LEHMANN-HAUPT ON THE
FORMATION OF THE KINGDOM OF VAN 3

VAHAN TER-GHEVONDIAN

- THE POLITICAL SITUATION IN THE EASTERN
MEDITERRANEAN COUNTRIES AT THE END OF THE XII C.
(ACCORDING TO THE DOCUMENTS OF
1199 ARMENIAN-ROMAN NEGOTIATIONS) 19

ARGISHTI VARDANYAN

- THE ISSUE OF THE BELONGING OF TARON CANTON (THE
SECOND HALF OF THE VIII C. –
THE BEGINNING OF THE IX C.) 41

MARIAM GRIGORYAN

- MIXED MARRIAGES IN MEDIEVAL ARMENIA
(IX–XI CC.) 52

HAKOB MURADYAN

- FORCED DEPORTATIONS AND EMIGRATIONS FROM KARS
GUBERNIA DURING THE PERIOD OF THE TURKISH-PERSIAN
WARS (1512–1639) 64

HASMIK AMIRJANYAN

- THE ROLE OF HOVSEP ARGHUTYAN AND THE ARMENIAN-
GEORGIAN-RUSSIAN RELATIONS
(THE END OF THE 18th C.) 78

KARO JAMKHARYAN

- THE ARMENIAN EVANGELISTS OF ALEXANDROPOL AND ITS
SURROUNDINGS IN THE SECOND HALF OF THE 19TH C. 90

KAREN KHACHATRYAN

THE TURKISH POLICY CONTINUITY IN REALIZATION OF THE
ARMENIAN GENOCIDE IN 1894-1922 101

QANAQARA HAYRAPETYAN

KHOREN MOURADBEKYAN: A REFORMER OF THE CONDITION
OF THE CHURCHES IN NOR
BAYAZET REGION IN 1901-1909 120

MARIAM HAKOBYAN

THE ESTABLISHMENT OF ARF MILITARY SCHOOL AND ITS
ACTIVITY IN BULGARIA 129

ASHKHEN BASENTSYAN

THE STATE OF ARMENIAN SOLDIERS IN THE OTTOMAN ARMY
(1914-1916) 147

GAYANE GHAZARYAN

THE PRINTING HOUSE ACTIVITIES OF THE MOTHER SEE OF
HOLY ETCHMIADZIN IN 1918-1920 164

ANNA ASATRYAN

THE LOCAL SELF-GOVERNMENT IN THE NEUTRAL ZONE OF
LORI (1919-1920) 173

HAMO SUKLASYAN, GAGIK ZHAMHARYAN

FEATURES OF EVERYDAY LIFE OF SOVIET ARMENIA IN THE
FEUILLETONS "HISTORY OF RELIGIONS" AND "SABOTAGE" BY
LER KAMSAR 186

KHACHATUR STEPANYAN

THE MANIFESTATION OF THE "SMENOVEKHOVSTVO" IN THE
ARMENIAN REALITY 199

RUBEN MIRZAKHANYAN

THE FIRST STEPS TO THE FORMATION OF THEORETICAL PATTERNS OF THE HISTORIOGRAPHY OF SOVIET ARMENIA ... 215

NARINE MOVSESYAN

THE ASSESSEMENT OF THE TURKISH-ARMENIAN WAR OF 1920 IN THE HISTORICAL STUDIES ACCORDING TO THE WORK "THE ARF DASHNAKTSUTYUN HAS NOTHING TO DO ANYMORE" BY H.KAJAZNUNI 227

HAMO SUKIASYAN

ORGANIZATION OF THE GLAVLIT OF SOVIET ARMENIA 241

RUBEN KARAPETYAN

ARMENIAN-EGYPTIAN RELATIONS IN 1992–2011 253

VALYA MARTIROSYAN

MIGRATION-RELATED ISSUES IN THE REPUBLIC OF ARMENIA AND THE ACTIVITIES OF INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION 272

MYASNIK YESOYAN

THE ELUCIDATION OF THE ARMENIAN COMMUNITY ACTIVITIES IN EGYPT IN THE ARABIC APPENDIX OF "AREV" DAILY..... 284

LILIT ZAKARYAN

THE REFORMS IN THE PROFESSIONAL EDUCATION FIELD IN THE REBUBLIC OF ARMENIA 2005–2015 297